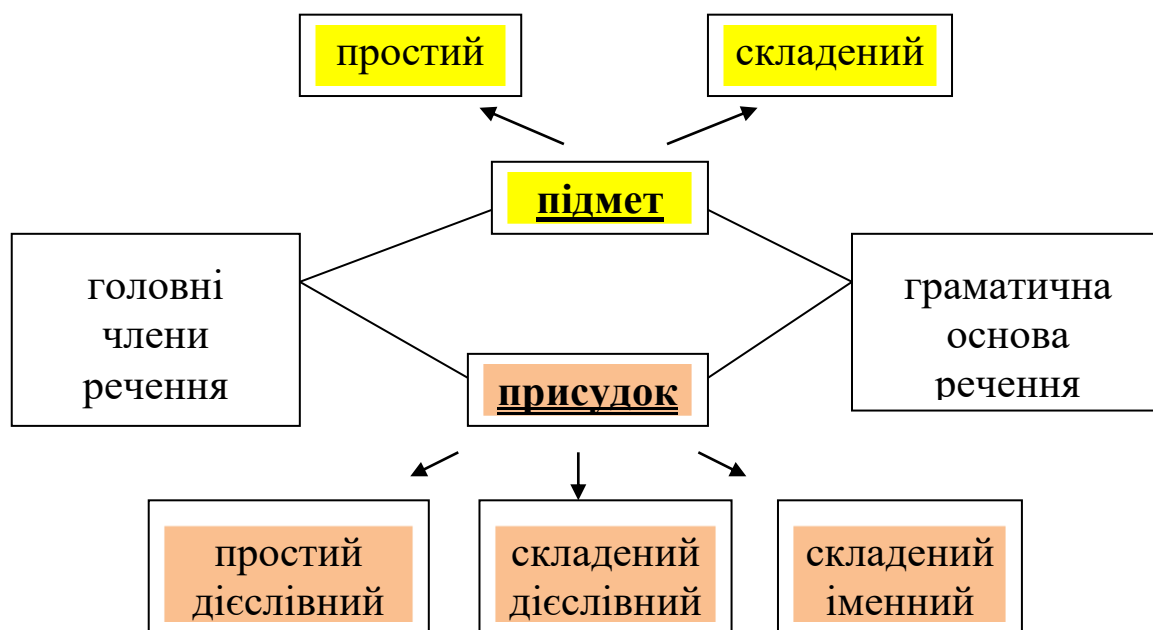

Методичні матеріали для підготування до конкурсу: члени речення

Типи підметів

Простий	Складений
виражається одним словом	складається з двох і більше слів
<i>Лунали <u>співи</u> на сінокосах (М. Коцюбинський).</i>	<i><u>Дві хмариноньки</u> пливли кудись в убранні золотім (Б. Олійник).</i>

Приклади речень для тренування

Чотири – це двічі по два.

З вовками жити – по-вовчому вити (Народна творчість).

Поранений лежить в снопах, волошками пропах (П. Воронько).

Твоє журливе «ку-ку» спливало, як сльози на плакучій березі, і змивало мою втому (М. Коцюбинський).

Незамовкаюче серед темряви «ура» підіймалося дедалі вище (О. Гончар).
То був Микола, син Джерин (І. Нечуй-Левицький).
Першою думкою Остапа було довідатись про місце (М. Коцюбинський).
Ми всі од станка і од плуга (В. Сосюра).
І всі семеро зірвалися з місця кар'єром геть (Ю. Смолич).
Спати влітку надворі приємно й корисно.
Приємно в траві в'ялі і духмяні упасти ниць (С. Крижанівський).
Боротись – значить жить (І. Франко).
Грамоті учиться завжди пригодиться (Народна творчість).
Узимку загинуло сім голів худоби.
І чимало води з того часу збігло.
Є ціла низка нерозв'язаних питань.
Все у нього є: велике царство з войовничим народом, табуни коней і зброя ясна (В. Чемерис).
На перший погляд, йому, може, літ до двадцятка добиралося (Панас Мирний).
Мати з Нимидорою порались у хаті (І. Нечуй-Левицький).
Наталка з Миколою розмовляла.
Наталка з Миколою розмовляли.
Даниле, хтось із нас має піти до Григорія (М. Стельмах).
Іван Якович Франко народився 27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту в Східній Галичині, поблизу Борислава.
Серпень з вереснем схрестили довгі шпаги не смертельні (Максим Рильський).
Усі ми прагнемо миру й свободи.
Мільярди зір зариті у чорнозем, Мільярди щастя розвіяні у прах (В. Симоненко).
Бити байдики – улюблена справа ледарів.
Нехай кожен із нас пізнає себе.
Хвилею зеленою піднімається навесні Батисєва гора (М. Рильський).
Іти мені додому неблизький світ.

Типи присудків

<i>Простий</i>	<i>Складений дієслівний</i>	<i>Складений іменний</i>
виражається одним дієсловом	складається з двох слів (допоміжне + неозначена форма)	складається з двох слів (дієслово-зв'язка + іменна частина)
<i>Я <u>лягаю</u> на землю біля кринички</i> (М. Стельмах).	<i>Помовчавши трохи, Кирило Іванович <u>починає розповідати</u></i> (Остап Вишня).	<i>Сінокос у нас <u>був гуртовий</u></i> (О. Довженко).

↓

допоміжні дієслова

починати,
продовжувати,
закінчувати,
могти,
хотіти,
мусити,
мати,
пробувати,
наміритися,
уміти,
певен,
згоден,
ладен,
рад

↓

дієслова-зв'язки

бути,
являти,
становити,
ставати,
робитися,
називатися,
вважатися і
под.

ПРОСТИЙ ДІЄСЛІВНИЙ ПРИСУДОК (ПРИКЛАДИ)

Буду я навчатись мови золотої у трави-веснянки, у гори крутої (А. Малишко).

Настя обводить очима шкільні стінки. В очах – сльози. (С. Васильченко).

При сонячному світлі соромився навіть дивитись на них (О. Довженко).

Взяв бійця і пішов перевірити з ним оборону мій синок (В. Сосюра).

Яшко тоді зайцем шмиг через вулицю (А. Головка).

Митрик, бачачи, що двері у хату відчинені, поліз-поліз, переліз через поріг, доліз досеред хати (Г. Квітка-Основ'яненко).

СКЛАДЕНИЙ ДІЄСЛІВНИЙ ПРИСУДОК (ПРИКЛАДИ)

Україні, її люду хочу я служити (П. Тичина).

І я вірші став писати під вечір золотий (В. Сосюра).

Почали гукати деркачі, перепел, бугай, ще якась птиця (О. Довженко).

По інерції поїзд продовжував іти (О. Донченко).

Очі не в змозі були одірватися від його карих очей (А. Шиян).

Ярина всяке знала діло і на всяке йшла. І орати й жати вміла і косить могла (М. Ісаковський).

І що ж ти тепер думаєш робити? (Леся Українка).

Я зобов'язаний допомогти старому (М. Стельмах).

А справді варто було б поплавати човном (І. Нечуй-Левицький).

СКЛАДЕНИЙ ІМЕННИЙ ПРИСУДОК (ПРИКЛАДИ)

І запах всякого насіння приємний (О. Довженко).

Голубів на Горі ніхто не чіпав, не їв, вони вважалися Божою птицею (С. Скляренко).

У нього очі – наче волошки в житі (А. Головка).

У хаті було як у віночку (М. Коцюбинський).

Ти будеш мені як радісний, чарівний сон (У. Самчук).

Мені було страшно і чомусь жалко лева (О. Довженко).

Мені осіння ніч короткою здається (Леся Українка).

Ніч видалась темнішою (А. Шиян).

Мрія стала дійсністю (В. Швець).

Сім та три – десять.

Джерелом наших уявлень є відчування.

Я муляром був (С. Крижанівський).

Вона була ще молодою; і прехорошая собою (Т. Шевченко).

Я був без імені, роду й племені (М. Коцюбинський).

Карпо був широкий у плечах, з батьківськими карими гострими очима, з блідуватим лицем (І. Нечуй-Левицький).

Парубок – хоч води напийся (Народна творчість).

Картинками старих дитячих книг здається далеч (М. Рильський).

Брат став дизайнером.

Карпатські гори дивовижні.

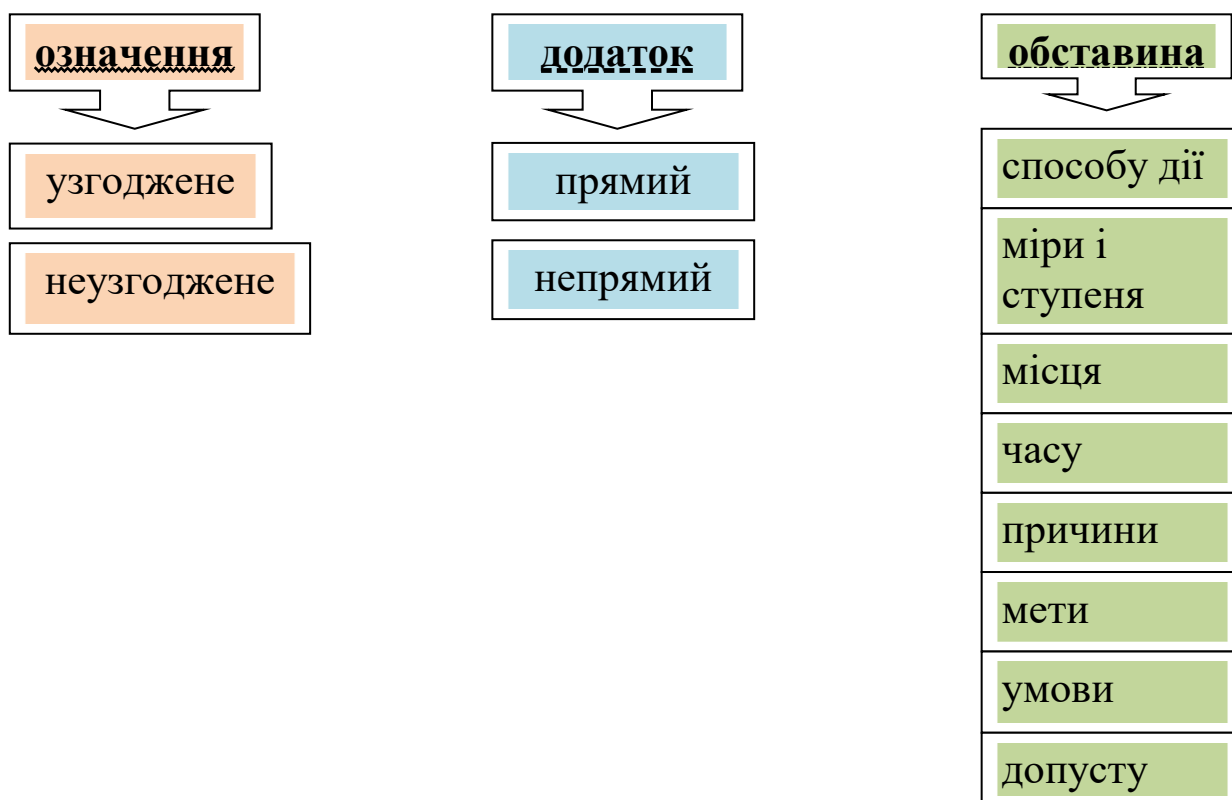
День сонячний.

Картинками старих дитячих книг здається далеч (М. Рильський).

Два ти три – п'ять.

Дід був схожий на Бога.

Другорядні члени речення

ОЗНАЧЕННЯ

Узгоджене означення найчастіше виражається прикметником, числівником, займенником прикметникової форми, дієприкметником. З пояснювальним словом таке означення узгоджується в роді (в однині), числі й відмінку.

Курна дорога з-під Маланчиних ніг біжить у поле (М. Коцюбинський).

Світе, світе ясең місяць ще й вечірняя зоря (Народна творчість).

Спокійний і невблаганний, Сава знову розробив неправдоподібні, хоча й цікаві вигадки (Ю. Збанацький).

Неузгоджене означення показує ознаку предмета за його приналежністю особі або характеризує предмет з боку ваги, розміру, віку чи за відношенням його до місця, часу тощо. Таке означення може бути виражене: 1) іменником у непрямому відмінку без прийменника або з прийменником; 2) присвійним займенником; 3) невідмінюваними словами (інфінітивом, прислівником, дієприслівником).

Дорога життя, форма учня, промінь сонця, команда з Одеси, стрижка наголо, клен напроти, день з холодком, сімба вручну, прогулянка втрюх, кава по-варшавськи, стрільба по-снайперськи, читання вголос, стрільба лежачи, завдання дійти, звичка розмовляти, прагнення написати, талант розповідати, властивість згущатися, хлопець років вісімнадцяти, період занепаду, учні зі школи, день від ранку до вечора, віддаль в кілька десятків метрів, хата на помості, битва під Москвою, бажання заснути, бажання освіжитися, шлях праворуч, зустріч віч-на-віч.

Неузгоджені означення в реченнях

У просторій кімнаті з чотирма вікнами стояв посередині стіл (М. Коцюбинський).

До мене підходить людина середнього віку (О. Довженко).

Люди на вулицях низенько схиляють голови перед паном вітром (В. Винниченко).

Увійшла жінка років тридцяти.

Година для праці настала (Леся Українка).

Дорога ліворуч була наглухо закрита (О. Гончар).

Одні тільки бажання творити добрі діла й зостались при мені на все життя (О. Довженко).

Голосом любові і скорботи нам кричать румовища німі (М. Бажан).

На ній були чобітки з високими каблуками, спідниця в рубчик, тепла байкова кофта (В. Земляк).

Завжди величніша путь на Голгофу (Леся Українка).

На площу вискочив осідланий кінь без вершника (А. Шиян).

Уже міст через Дінець давно прогуркотів (В. Сосюра).

Ось перейшов і місточок посеред лук, на низині, у балці (Панас Мирний).

Немолода Маруся Джериха, бліда, з темними очима, з сухорлявим лицем (І. Нечуй-Левицький).

Нові квітки на килимах рука дівчини вишиває (М. Рильський).

Син України сміливо будує вільну країну.

Зі стін дивилися на мене фото Орисі.

Убога постать кардинала в нас лиш огиду виклика (В. Сосюра).

Люди давно дізналися про приїзд Сергія.

Цього дня доля молодого архітектора була вирішена.

Крізь радісний грім овацій чуємо схвальні слова.

Сила не в зброї, а в людях доброї волі (Народна творчість).

Угорі на стінах висіли гірлянди з сосни.

Сніп без перевеса – солома (Народна творчість).

Люблю я землю без меж.

На землю безладно розкидано бляшанки з-під варення.

У вікно до мене заглянули від яблуні гілки (Леся Українка).

Серед майдану стояла прездорова сахарня на чотири поверхи (І. Нечуй-Левицький).

По дорозі тяглися люди з цінками (М. Коцюбинський).

Довелося з наказу пані пекти пироги з ягодами, сиром, маком.

Чоловік з Ямищ помовчав хвилину, глянув навколо і сказав...(М. Коцюбинський).

ДОДАТОК

Прямий додаток виражається:

1) *знахідним відмінком без прийменника (відноситься до перехідного дієслова):*

В умілого і долото рибу ловить (Народна творчість).

Хоч би навіть ненароком теє оу промовив (Леся Українка).

Після покрови Кайдашиха витягла з скрині два сувої полотна (І. Нечуй-Левицький).

2) *родовим відмінком при присудку, вираженому перехідним дієсловом з часткою не:*

Сили трудової горе не поборе, порвано навіки ланцюги сторіч (М. Рильський).

Батога з піску не сплетеш (Народна творчість).

Семеро одного не ждуть (Народна творчість).

3) родовим відмінком, якщо дія поширюється не на весь предмет, а лише на його частину:

Збивши кокосового горіха, я випивав з нього молоко (Ю. Яновський).

Узяла муки пшеничної, замісила водою (Г. Квітка-Основ'яненко).

Вівці паслися, а Оферма з'їв хліба з цибулею і ліг під старим дубом (Народна творчість).

Непрямий додаток може відноситися до члена речення, вираженого неперехідним дієсловом.

Раді люди літу, а бджоли цвіту (Народна творчість).

Попереду Гамалія байдаком керує (Т. Шевченко).

Тепер для Маланки настали кращі часи (М. Коцюбинський).

Ми працюю любимо, що в творчість перейшла (М. Рильський).

За сонцем хмаронька пливе (Т. Шевченко).

Варто дивитись, бо картина оригінальна, гідна пензля першорядного баталіста (М. Коцюбинський).

ОБСТАВИНА

Обставини завжди відносяться до таких членів речення, які мають значення дії, стану, ознаки, тобто до членів речення, виражених дієсловом (дієприкметником, дієприслівником), категорією стану та (з деяким обмеженням) прикметниками й прислівниками. Обставини, виражені одиничними дієприслівниками та дієприслівниковими зворотами, можуть відноситися не тільки до присудка, а й до речення в цілому.

За значенням обставини поділяють на **такі групи**:

1) способу дії

Синіли на межі прощально васильки (В. Сосюра).

Добре тому ковалеві, що на обидві руки кує (Народна творчість).

Боець на фронті щодня зустрічається зі смертю віч-на-віч.

Літню хмару, як малу колиску, колисає жайворон вгорі (А. Малишко).

2) міри і ступеня

Батько був дуже добрий (Марко Вовчок).

Капелюх і плащ архітектора були намочені до нитки.

На Новий рік прибавилось дня на заячий скік (Народна творчість).

І я люблю восени по коліна ходити в листі.

3) місяця

Тумани линуть вгору, вгору, а хмари вниз (П. Тичина).

У семи верстах від Мар'янівки примостився Великий Кут (Панас Мирний).

Ходить ніч по саду місячними сплесками (П. Тичина).

Сиділи колись за залізною завісою, ловили кожну вісточку зі світу... (Ліна Костенко).

4) часу

Тепер прийшло покоління Помаранчевої революції (Ліна Костенко).

Ще малим хлопцем він зробив маленьку дудочку (І. Нечуй-Левицький).

За кілька годин вулиці завалило м'якими білими заметами (Марко Вовчок).

Цвіти, цвіти, барвіночку, з весни до зими (Л. Глібов).

5) причини

Кайдаш спересердя грюкнув дверима (І. Нечуй-Левицький).

З одчаю на узлісся іде сумний Трістан (Леся Українка).

Чоловік з Ямищ за криком не міг нічого сказати (М. Коцюбинський).

Сиділа, сиділа Лисичка, та й заснула від нічого робити (Народна творчість).

6) мети

Усі вулиці Вербівки ніби навмисне обсаджені вербами (І. Нечуй-Левицький).

Вітрець весняний тихенько дише, немов діток тих до сну колише (Леся Українка).

Одного вечора Кармелиха прилягла у своїй хаточці спочити (Марко Вовчок).

Чоловіки стали на відпочинок.

7) умови

Зробивши діло, гуляй сміло (Народна творчість).

При щирості між людьми, при глибокій і міцній симпатії ніякий риск не страшний (Леся Українка).

Отак жив Чіпка, виростав у голоді та в холоді, у злиднях та недостачах (Панас Мирний).

Лежачи й сокира іржавіє (Народна творчість).

8) допусту

Було, незважаючи на таку рань, душно (М. Коцюбинський).

А Чіпка, наперекір світові й людям, якийсь веселий, радий (Панас Мирний).

Наперекір долі я знову йду стрімко до перемоги.